

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף סד

אמר מר: הגמרא חוזרת לבאר את דברי תנא דבי חזקיה הדורש את הפסוק "אִם הִמָּצָא תִּמְצָא בְּיָדוֹ הַגִּנֵּבָה, מִשּׁוֹר עַד תְּמֹרַר עַד שָׁה חַיִּים - שְׁנַיִם יִשְׁלָם". תנא דבי חזקיה שאל "יאמר שור וגניבה וכו' מספיק היה לכתוב רק אותם והינו יודעים את הכל על ידי 'כלל ופרט וכלל'".

קושיא: **מי כתיב שור וגניבה:** הרי בפסוק כתוב קודם גניבה ואחר כך שור?

וכי תימא: ואם תאמר שהכוונה היא: 'אילו נאמר שור ואחר כך גניבה' - אבל אם כן האם ניתן לומר שאז 'מה הפרט מפורש קרב לגבי מזבח אף כל קרב לגבי מזבח'? והרי הדין הוא ש'פרט' ואחר כך 'כלל' - הכלל מוסיף על הפרט את הכל (ולא רק כעין הפרט). אלא בהכרח שכוונת התנא לומר "יאמר גניבה ושור" (והוא לא דייק בדבריו). אך אם כן קשה: הרי זה 'כלל ופרט' והדין הוא ש'אין בכלל אלא מה שבפרט', כלומר שהכלל לא מוסיף כלום על הפרט אלא רק 'שור' ולא בעל חיים אחר. ואם כן איך אמר התנא 'מה הפרט מפורש וכו'?

תירוץ: **אמר רבא:** התנא דבי חזקיה סמך את דבריו על הנאמר בסוף הפסוק '**חַיִּים**', ונמצא שיש כאן 'כלל ופרט וכלל' והדין הוא ש'דנים כל דבר שהוא כעין הפרט' (דהיינו כל בעלי חיים הדומים לשור).

רבא לא הספיק לסיים את דבריו ולהסביר את כל דברי התנא דבי חזקיה, והגמרא עוצרת ושואלת:

קושיא: **והא לא דמי:** הרי הכלל האחרון אינו דומה לכלל הראשון! כי הכלל הראשון '**הַגִּנֵּבָה**' מרבה כל דבר שבעולם, ואילו הכלל האחרון '**חַיִּים**' מרבה רק בעלי חיים.

תירוץ: **הא תנא דבי רבי ישמעאל הוא:** התנא דבי חזקיה סובר כתנא דבי רבי ישמעאל שגם כשאין הכללים דומים זה לזה דנים 'כלל ופרט וכלל'.

והכי קא קשיא ליה: וכך היה קשה לתנא: מדוע נאמר בפסוק 'אם תמצא' (וכן הפרטים 'שה', ו'חמור')? היה מספיק לכתוב 'גנבה' (כלל) 'שור' (פרט) ו'חיים' (כלל), והדין הוא: כלל ופרט וכלל אתה דן כל דבר שהוא כעין הפרט, דהיינו כמו שהפרט ('שור') הוא דבר המיטלטל וגופו ממון ומשלם עליו כפל, כך כל דבר המיטלטל וגופו ממון שימצא ביד הגנב ישלם עליו כפל.

תשובה: 'אילו כן הייתי אומר וכו' אם כך הייתי אומר שדוקא דבר שקרב לגבי מזבח משלם עליו כפל, כמו 'שור' שהוא קרב לגבי מזבח. ולכן נאמר 'שה' ללמד שכל דבר בכלל, אפילו אם הוא לא קרב לגבי מזבח.

שהרי 'מה יש לך להביא'? מה היית מרבה עוד דבר הדומה לשור? התשובה: 'שה', אבל מדוע כתב הפסוק את 'שה'? 'כשהוא אומר שה הרי שה אומר' הרי הוא כבר נכלל ב'שור'! אלא 'הא מה אני מקיים גניבה' בהכרח שלאחר שכתוב גם 'שה' אם כן הכלל של המילה 'גניבה' בא 'לרבות כל דבר' אפילו שאינו קרב למזבח.

ועדיין: 'אמר גניבה ושור ושה וחיים והכל בכלל' ולמה צריך לכתוב את 'חמור'? התשובה: 'אילו כן הייתי אומר וכו' אם היה כתוב רק 'שור' ו'שה' הייתי אומר שדוקא בעל חי שיש בו קדושת בכור, דהיינו בעל חי טהור כגון שור ושה - משלם עליו כפל, אבל בעל חי טמא אינו משלם עליו כפל. ועל כך מלמד 'חמור' שגם בעל חי טמא בכלל תשלומי כפל. שהרי 'מה יש לך להביא'? ללמוד משור ושה? התשובה: 'חמור', אבל 'כשהוא אומר חמור הרי חמור אומר' כי הוא נכלל כבר בשור ושה. אלא בהכרח 'הא מה אני מקיים גניבה' לאחר שנאמר חמור? 'לרבות כל דבר'! גם בעל חי טמא.

ועדיין: 'אמר גניבה ושור ושה וחמור וחיים והכל בכלל' ולמה צריך לכתוב 'אם המצא תמצא'? והתשובה: 'אילו כן הייתי אומר מה הפרט מפורש בעלי חיים אף כל בעלי חיים' ולכן נכתב 'המצא תמצא' כדי ללמד שגם דבר שאינו בעל חי משלם עליו כפל. שהרי 'מה יש לך להביא'? ללמוד עוד משור שה וחמור? והתשובה: שאר בעלי חיים, אבל 'כשהוא אומר חיים הרי חיים אומר'! כלומר אין צורך בכלל ופרט וכלל ללמד על בעלי חיים כי הרי הם מפורשים כבר בפרט, ומה מרבה לנו הכלל? אלא בהכרח 'הא מה אני מקיים גניבה'? כלומר מה מרבה לנו הכלל ופרט וכלל (של גניבה, בעלי חיים, וחיים)? 'לרבות כל דבר'! אפילו אם אינו בעל חי, אלא כל דבר המיטלטל וגופו ממון. ועדיין קשה: מדוע צריך את 'המצא תמצא'?

אי הכי שפיר קשיא ליה: אם כן מה באמת התשובה על הקושיא של תנא דבי חזקיה?

תשובה: משום דאית ליה פירכא: יש פירכא על הכלל ופרט וכלל: איך אתה יכול לרבות כל דבר מהכלל האחרון? (דהיינו בלי הכלל הראשון יש כאן רק 'כלל ופרט' ואז 'אין בכלל אלא מה שבפרט', והכלל האחרון הופך את זה ל'כלל ופרט וכלל' ואז מרבים כל כעין הפרט), והרי בכלל האחרון כתוב רק 'חיים', ואם כן עלינו לרבות רק בעלי חיים. אך אם כן הכלל פרט וכלל לא מועיל לנו כלום, כי אנו יודעים זאת כבר מהפרטים (שור שה חמור שהם בעלי חיים)! ולכן צריך את 'המצא תמצא' ששניהם יהיו הכללים.

קושיא: **אמרי והא שני כללות:** והרי 'המצא תמצא' הם שני כללים הסמוכים זה לזה ואין פרטים ביניהם, ואיך אפשר להשתמש בהם לכלל ופרט וכלל?

תירוץ: **אמר רבינא וכו':** לוקחים את הפרטים הכתובים לצידם (שור, חמור, שה) ומכניסים אותם בין שני הכללים הסמוכים זה לזה.

שדי שור: מכניסים את 'שור' בתוכם לרבות דברים נוספים כעין הפרט. לרבות את מה? אם לרבות בעלי חיים נוספים - הרי כבר לומדים זאת מ'חיים' שנאמר בפסוק! אלא לרבות דבר שאינו בעל חיים. וכך דורשים את הכלל ופרט וכלל: מה הפרט הוא דבר המיטלטל וגופו ממון, אף כל דבר כזה אפילו שאינו בעל חיים.

ותו שדי חמור: ומכניסים את 'חמור' לרבות דברים נוספים כעין הפרט. ללמד על מה? אם לרבות דבר שאינו בעל חיים - הרי כבר למדנו זאת מ'שור'. אלא למעט שדוקא דבר 'מסוים' - שיש בו סימן - הוא בתוך הכלל, אבל מה שאין בו סימן לא.

קושיא: **אי הכי 'שה' למה לי:** מה נלמד מ'שה'?

אלא ריבה ומיעט וריבה הוא: אלא באמת תנא דבי חזקיה לא לומד את הפסוק בדרך של 'כלל ופרט', אלא בדרך של 'ריבוי ומיעוט'. כי כשיש שני כללים סמוכים זה לזה צורת הלימוד של התורה היא של 'ריבוי ומיעוט' ולא של 'כלל ופרט', וכמו שאמר תנא דבי רבי ישמעאל לגבי סימני דגים כדלהלן.

ההבדל בין 'כלל ופרט' ל'ריבוי ומיעוט': ב'כלל ופרט' - הפרט הוא הפירוש של הכלל ולכן 'אין בכלל אלא מה שבפרט' ולא שום דבר נוסף, ואז כשיש כלל נוסף

אחרי הפרט הוא מרבה רק דבר הדומה לפרט. ואילו ב'ריבוי ומיעוט' - המיעוט ממעט רק מה שלא דומה לכלל, ואז כשיש ריבוי נוסף אחרי המיעוט הוא מרבה גם דברים שלא דומים לפרט, חוץ מדבר אחד שרחוק מאד מהפרט.

במים במים: נאמר במצות סימני דגים "אֵת זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בַּמַּיִם (= כלל) כֹּל אֲשֶׁר לוֹ סִנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּמַּיִם (= כלל) בַּמַּיִם וּבַנְּחָלִים (= פרט) אֹתָם תֹאכְלוּ". שני הכללים 'במים' 'במים' (דהיינו בכל מים שבעולם צריך סימנים בכדי להכשיר דגים) נאמרו סמוכים זה לזה, ואילו הפרט 'בימים ובנחלים' (שדוקא בהם צריך סימני דגים, ולא בשיחין ומערות) נאמר סמוך אליהם. בכזה מקרה דורשים את הפסוק בדרך של 'ריבוי מיעוט וריבוי' ומרבים גם את הדגים שבשיחין ומערות שצריך בהם סימנים, וממעטים רק דגים הגדלים בתוך מים מכונסים (כגון בתוך כלי).

ולענינו, גם כאן נרבה את הכל.

ואם כן קשה: 'אי הכי כל הני פרטי למה לי': מה נמעט מהפרטים שור חמור שה? התשובה: אחד ממעט קרקעות שאין מיטלטלות, ואחד ממעט עבדים (שהוקשו לקרקעות), ואחד ממעט שטרות שאין גופן ממון (אלא הם רק ראייה על הממון).

גניבה וחיים: ומה נלמד מ'גניבה' ו'חיים'? התשובה: **לכדוב דאמר אחייה לקרן כעין שגנב:** אם גנב בהמה ובינתיים ירד הערך שלה, עליו לשלם את הערך שהיתה שווה בשעת הגניבה, כי צריך להחיות את ה'קרן' של הגניבה שתהיה שווה כשעת הגניבה.

עד כאן ביארנו את הברייתא הראשונה הסוברת ששני הפסוקים מדברים על טוען טענת גנב, והמקור לכך שגנב עצמו משלם תשלומי כפל הוא מהפסוק "אִם הִמָּצָא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגֵּנֶבֶת וְכו'" וכפי שביאר אותו תנא דבי חזקיה שבכל דבר שיגנוב משלם כפל. הגמרא עוברת לברייתא השנייה הסוברת שהפסוק הראשון "אִם יִמָּצֵא הַגֵּנֶב" מדבר על הגנב עצמו, והפסוק השני "אִם לֹא יִמָּצֵא הַגֵּנֶב" - בטוען טענת גנב. ומקשה:

ולמאן דאמר: לפי הברייתא השניה שאחד הפסוקים מדבר על גנב עצמו שמשלם כפל, מה צריך את הפסוק 'אם המצא תמצא'?

תירוץ: **מבעי ליה וכו':** ללמד ש'המודה בקנס פטור' המודה שהוא חייב לשלם קנס, אפילו אם אחר כך באו עדים שהוא חייב - פטור מלשלם. וכך דורשים: 'אם המצא'

הגגיבה בעדים תחילה, אז 'תמצא' הקנס (- כפל) בדיונים (כלומר הדיונים יחייבו אותו קנס), פרט למרשיע את עצמו ומודה שהוא גנב - שאפילו אם אחר כך באו עדים הוא פטור מלשלם קנס.

ולמ"ד תרייהו בטוען טענת גנב וכו': אם כן לבריתא הראשונה מניין נלמד שמרשיע את עצמו פטור מקנס, והרי הפסוק הזה נצרך ללמד על גנב עצמו?

תשובה: מאשר ירשיעון: מהפסוק "אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַ אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ" ולא המרשיע את עצמו.

ולמ"ד חד בגנב וכו': ולבריתא השניה שלומדים שהמרשיע את עצמו פטור מקנס מהפסוק 'אם המצא תמצא', מה היא תלמד מהפסוק 'אשר ירשיעון אלוהים'?

אמר לך: הפסוק נצרך למודה בקנס פטור אם לא באו עדים, והפסוק 'אם המצא תמצא' למודה בקנס ואחר כך באו עדים. כי אם היה כתוב רק פסוק אחד - היינו אומרים שהוא מדבר רק באופן שלא באו עדים אחר כך והעידו שהוא גנב, אבל אם יבואו עדים הוא יהיה חייב. ולכן צריך שני פסוקים.

ומ"ד תרייהו בטוען טענת גנב וכו': ולבריתא הראשונה הרי יש רק פסוק אחד שמלמד על מודה בקנס, ומניין שפטור אפילו אם אחר כך באו עדים? התשובה: הוא באמת סובר שמודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב.

ולמ"ד חד בגנב וכו' בשלמא: לבריתא השניה אמנם הסברנו שהיא לומדת מהפסוק 'אם המצא תמצא' שמודה בקנס פטור. אבל קשה: מדוע היה צריך לכתוב את הפרטים של 'שור חמור ושה' בפסוק הזה?

תירוץ: כדתנא דבי רבי ישמעאל וכו': פרשה שנאמרה בתורה וחזרה ונאמרה שוב, היא נאמרה רק בשביל החידוש שיש בה, אפילו שיש בה פרטים שחוזרים על עצמם.

קושיא: ואימא גנב עצמו בשבועה: לבריתא השניה שפסוק אחד מדבר על גנב והפסוק השני על טוען טענת גנב - קשה: מדוע הגנב עצמו לא צריך להישבע לשקר כדי לשלם כפל? והרי יש לכאורה היקש בין גנב עצמו לטוען טענת גנב: כמו שטוען טענת גנב חייב רק אם הוא נשבע (כפי שלמדה הגמרא בדף הקודם), כך גם גנב עצמו! (תוס' ר"פ).

(אבל לברייתא הראשונה ששני הפסוקים מדברים על טוען טוענת גנב - לומדים גנב עצמו מתנא דבי חזקיה, וממילא אין סיבה לומר שגנב עצמו ישלם כפל רק אם הוא נשבע לשקר).

תירוץ: לא סלקא דעתך: אל תעלה על דעתך כן. כי לומדים זאת מהברייתא דלהלן:

שניים ישלם: נאמר בגנב עצמו "אם המצא תמצא כידו הגנבה, משור עד חמור עד ששה חיים - שנים ישלם". כוונת הפסוק שישלם בלי שבועה. הברייתא מקשה: אתה אומר שלא בשבועה, או אינו אלא בשבועה? תשובה: אמרת לא כך היה.

הגמרא מקשה: מאי לא כך היה? אביי מתרץ: לא היה צריך לכתוב בגנב עצמו שישלם כפל, כי הוא היה יכול ללמוד זאת בקל וחומר מטוען טענת גנב: אם טוען טענת גנב שהחפץ בא לידו בהיתר כדי שישמור עליו, בכל אופן אם הוא נשבע לשקר משלם כפל, קל וחומר לגנב עצמו!

אלא בהכרח שאם כתוב במיוחד תשלום כפל בגנב עצמו - זה בא ללמד אותנו שהוא משלם אפילו בלי שבועה. (ולכן לא היה אפשר ללמוד אותו מטוען טענת גנב).